

הלכות קריאת שמע

מבוארים על סדר השו"ע

בית מדרש מקוון ללימוד הלכה

itim-latora.org

הרב אליעזר טובי והרב ירון אליה

להערות: info@itim-latora.org

סימן נח - דיני ק"ש וברכותיה

סעיף א: זמן קריאת שמע של שחרית

זמן קריאת שמע של שחרית, משיראה את חבריו הרגיל עמו קצת, ברוק ד' אמות, ויכירנו. (ושיעור הזמן הוא מן התורה לדעת רוב הפוסקים, דכתיב "ובקומך") ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות (מג"א-מעלות השחר. גר"א-מהנץ החמה), שהוא רביע היום (כלומר, מחשבים בשעות זמניות).

ומצוה מן המובחר לקרותה כוותיקין (פי' תלמידים. ורש"י פי' אנשים ענוים ומחבבים המצות) שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה (פי' יציאת החמה כמו הנצו הרמונים) (שיר השירים ו, יא; ז, יג) כדי שייסיים קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה ויסמוך התפלה מיד בהנץ החמה. ומי שיוכל לכוין לעשות כן שכרו מרובה מאד.

הגה: שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה (ויש גורסין עישור שעה [6 דקות] ועיין בביאור הגר"א שכתב שצ"ל שלישי עישור שעה [2 דקות]) אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ (מיימוני פ"א).

סיכום זמני קריאת שמע:

מצווה מן המובחר - סמוך להנץ החמה.

לכתחילה - משיכיר.

זמנה - עד ג' שעות (לכתחילה אין להמתין).

שעת הדחק/דיעבד - עלוה"ש. [יצויין שלדעת הרמב"ם (הל' ק"ש, פ"א, הלכה יא) - ק"ש אחר הנץ היא בדיעבד!]

מהיכן מונים ג' שעות?

מג"א (סק"א) - מעלות השחר.

גר"א (או"ח, תנ"ט, סק"ב) - מהנץ החמה [כ"ג נראה דעת הרמב"ם (פאר הדור, סי' מד)].

בא"ח (פרשת ויקהל, ד), כה"ח (סק"ד), ילקו"י (עמ' תלג בהערה), אור לציון (ח"ב, פ"ו, תש"ד) - יש להחמיר כמג"א (בקריאת שמע שהיא מן התורה).

חזו"א (סי' יג, סק"ד), אג"מ (או"ח, ח"א, סי' כד) - המנהג כגר"א. (כיום בא"י פשט המנהג להחמיר גם בקרב קהילות האשכנזים [פסקי תשובות (אות ג)])

אם לקרוא ק"ש קודם הנץ בלא ברכות? (כשבכוונתו להתפלל בציבור אחר הנץ החמה):

ילקוט יוסף (סי' נח, עמ' תכד), שו"ע הרב (סע' ד) - יקרא כדי לצאת בזמנה לכתחילה.

[לדעת הגרשז"א (הובא בס' אשי ישראל פי"ח הערה ה) - יעשה תנאי - שאם אין עיקר זמנה קודם הנץ החמה, אינו מתכוון לצאת ידי חובתו בקריאה זו]

[עוד כתב בילקוט יוסף (עמ' תמא) - אם חושש שיעבור זמן המג"א - יעשה תנאי (שאם יעבור זמן ק"ש, יצא בקריאה זו)]

להתפלל ותיקין ללא מנין

כתב הבה"ל: אדם שרגיל תמיד להתפלל כותיקין, רשאי להתפלל יחיד אם אין מנין ותיקין. וכ"כ הגרשז"א (תפילה כהלכתה, פ"ג הערה לה) וכ"כ האור לציון (ח"ב, הערות פ"ז, הל' תפילה אות ה. וכשיטתו שאין חיוב גמור להתפלל במנין)

ובילקוט יוסף (סי' פט, סע' יח) כתב שרק אם יודע לכוין כראוי רשאי לעשות כן.

ובשו"ת איש מצליח (ח"א, דף מט) כתב לא לעשות כן.

סעיף ב: יש להקדים לקרוא קריאת שמע

אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל. (וכיון שעבר הנץ ימתין לקרותה במנין תוך ג' שעות כדי לצאת י"ח ק"ש בתפילה בציבור עם ברכותיה כתקנת חכמים)

כשחושש שעד שיתפללו הציבור יעבור זמנה, וקורא כדי לצאת ידי חובת קריאת שמע בזמנה - יש להקפיד לקרוא עם תפילין.

[ואם אין לו תפילין, או שלא יכול להספיק להניח תפילין קודם סוף ג' שעות - מוטב לקרוא כך בלא תפילין משיפסיד ק"ש בזמנה. (ואח"כ יחזור לקרוא עם תפילין)]

סעיף ג: אם הוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר

ומי שהוא אנוס, כגון שהיה משכים לצאת לדרך במקום גדודי חיה ולסטים, שלא יוכל לעמוד ולא לכוין אפילו פרשה ראשונה ואפילו עד "על לבבך" (ואם יוכל לכוין פסוק ראשון, ימתין ויקרא בזמנה) (דברים ו, ו) או שבני השיירא הולכים מהרה ולא ימתינו לו כלל, יכול לקרותה עם ברכותיה (ויתפלל אז גם תפילת עמידה) משעלה עמוד השחר (ויניח תפילין בלא ברכה), דכיון שעלה עמוד השחר שפיר קרינן ביה "ובקומך" (דברים ו, ז) וגם שפיר מקרי יוצר אור (לדעת מג"א (סק"ה) אין לקרוא ברכת יוצר קודם "משיכיר". וכה"ח (ס"ק י"ט) הסכים לשו"ע). אבל אם אינו במקום גדודי חיה וליסטים, וגם אין בני השיירא נחפזים כ"כ, אפילו יוצא לדרך אחר שעלה עמוד השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה.

סעיף ד: זמן ק"ש בדיעבד

אם קראה משעלה עמוד השחר, אעפ"י שלא היה אנוס, יצא בדיעבד (ובלבד שלא יהיה רגיל לעשות כן). ואם קראה בלא ברכות יחזור לקרותה בזמנה עם הברכות. ועיין לקמן סימן ס' (בי"י סי' מ"ו).

מה נקרא "רגיל לעשות כן", שלא יוצא י"ח?

בי"ח, מ"ב - יותר מפעם בחודש.

פר"ח (אות ד), כה"ח (סק"כ), ברכ"י (אות ו) - אם קרא שני ימים ברצף (כה"ח), לא יצא י"ח וצריך לחזור לקרוא ק"ש.

אמנם אם עשה זאת מפני הדחק - יצא.

סעיף ה: אם קרא קריאת שמע של ערבית אחר עלות השחר

אם נאנס ולא קרא ק"ש ערבית עד שעלה עמוד השחר, כיון שעדיין לא הגיף החמה קורא קריאת שמע (עם ברכותיה. אך לא יאמר השכיבנו) ויוצא בה ידי חובת קריאת שמע ערבית. ואם היה אנוס באותה שעה לצאת לדרך מקום גדודי חיה ולסטים (שהתירו לו לקרוא מעלוה"ש - בס"ע ג), לא יקרא אז ק"ש פעם שנית לצאת בה ידי חובת ק"ש של יום, שמאחר שעשה לאותה שעה לילה אי אפשר לחזור ולעשותה יום.

מי שקרא ק"ש של ערבית אחר עלוה"ש ונראה לו שלא יוכל לקרוא ק"ש של שחרית אחר הגיף החמה, יסמוך על הפוסקים [מנחת כהן, כה"ח (ס"ק כ"א)] המתירים לקרוא קריאת שמע של שחרית - אחר משיכיר. [פסק"ת (אות יא)]

סעיף ו: סוף זמן ברכות שמע

אף על פי שזמנה נמשך עד סוף השעה הג', אם עברה שעה ג' ולא קראה אותה בברכותיה כל שעה ד' שהוא שלישי היום, ואין לו שכר כקורא בזמנה. ואם עברה שעה ד' (מהזריחה) ולא קראה, קוראה בלא ברכותיה כל היום. (וכתב כה"ח (ס"ק כ"ה) אם הוא קודם חצות - יאמר הברכות ללא שם ומלכות)

עד מתי אפשר לקרוא ברכות קריאת שמע בשם ומלכות?

ביאור הלכה - אפשר לסמוך בדיעבד ולקרוא ברכות שמע עד חצות.

(וכן פסקו החיד"א (שו"ת חיים שאל, ח"ב, סי' לא), והגרשו"א (הליכות שלמה, פ"ז, אות טו)

כה"ח (סי"ק כ"ה), **ילקו"י** (עמ' תנא), **אול"צ** (ח"ב, פ"ו, אות ד) – עד ד' שעות, דסב"ל. אמנם בזה אפשר לסמוך על שיטת הגר"א, שכל זמן שלא עברו ד' שעות **מהזריחה** יכול לברך בשם ומלכות (ילקו"י, שם).

הגר"מ אליהו (שו"ת מאמר מרדכי, הלכות חול, פי"ג, סע"י) – אחר ד' שעות מעלות השחר לא יברך ברכות שמע.

סעיף ז: אם יש תשלומין לקריאת שמע

אם לא קראה ביום, י"א שיש לה תשלומין בערבית. וכן אם לא קרא ק"ש בערבית יש לה תשלומין ביום, ויש חולקים (וכן הלכה).

סימן נט - דין ברכה ראשונה ביוצר

סעיף א: צריך להזכיר לילה ביום

בא"י אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך - תקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב האפיקורסים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חושך.

סעיף ב: דין הטועה בברכת יוצר - מתי יצא ידי חובת הברכה

אם טעה ואמר אשר בדברו מעריב ערבים ונזכר מיד (לאו דווקא "מיד") ואמר: יוצר אור, וגם סיים יוצר המאורות, יצא. אבל אם אמר: בדברו מעריב ערבים ולא אמר: יוצר אור, אן לא סיים יוצר המאורות, לא יצא. ואם אמר: יוצר אור ובורא חושך, אשר בדברו מעריב ערבים וגם סיים מעריב ערבים, לא יצא. הגה: וה"ה אם לא אמר תחלה רק יוצר אור, אם סיים מעריב ערבים לא יצא (דברי עצמו לפרש כן הטור והרא"ש). אבל אם סיים: יוצר המאורות, כיון שפתח יוצר אור יצא, אף על פי שהפסיק במעריב ערבים.

מה מעכב כשטועה בברכות?

לדעת השו"ע - צריך פתיחה אן אמצע, וחתימה (תרחי לעיכובא). [וכן פסקו רוב האחרונים].
לדעת הגר"א - "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות, יב.) ולכן אם חתם כראוי - יצא ידי חובה.
וכ"פ בילקו"י (עמ' תעא) משום סב"ל (אפילו נגד מרן). וכ"פ הגר"ח קנייבסקי (אשי ישראל, פי"ז, הערה יב).

שיעור "תוך כדי דיבור"

מ"ב (ר"ז, ס"ק י"ב) - ג' תיבות. [שלום עליך רבי]. וכ"ד רוב אחרונים. [ואם התחיל בברכה הבאה - לא מועיל אפילו תוך כדי דיבור
(מ"ב, ס"י תקפ"ב סק"ז)]
(ודלא כמ"ז (ס"י ר"ז, סק"ג) - שסובר ששיעורו ד' תיבות. [שלום עליך רבי ומורינ])

אם טעה בברכת יוצר - מתי חוזר לאומרה?

מ"ב (סק"ז), **דוך החיים** (דיני ק"ש סי"ג), **כה"ח** (ס"ק י"ז), **ילקו"י** (עמ' תע בהערה) - אומרה אחר אהבת עולם (אהבה רבה) קודם ק"ש.
(ודלא כמג"א (סק"א) - שכתב שיאמר אחר תפילת עמידה.) [וביאר בכה"ח - כדי שלא לערבב הסדר]

סעיף ג: אם צריך מנין לקדושה שביוצר

"י"א שהקדושה שביוצר, יחיד אומרה, לפי שאינה אלא סיפור דברים (וכן עיקר להלכה. [יבי"א, ח"ה, חאו"ח, סי' ז', אות ב]). וי"א שיחיד מדלגה, ואינה נאמרת אלא בציבור. ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה. הגה: וכבר פשט המנהג כסברא ראשונה, ויחיד אומר אותה. וכשעונין קדושה זאת אומרים אותה בקול רם. (הגה"מ בנוסח התפלות).

◀ הדין האמור בסעיף זה, נכון גם לעניין קדושת ובא לציון. (פוסקים)

האם למעשה יחיד צריך לקרוא קדושת יוצר בטעמים?

מ"ב, **כה"ח** (ס"ק כ"ד) - יש להחמיר ולקרוא בטעמים (וטוב לעשות כן אפילו כשקורא במנין) וכן פסק הגר"מ אליהו בסידורו.
אג"מ (י"ד, ח"ג, סי' כא) - לא צריך דווקא בטעמים אלא די שאומר בניגון, העיקר שלא יראה כאומר בדרך תפילה.
יבי"א (שם) כתב שלא ראינו שחששו לזה. וכ"כ **החיד"א** (קשר גודל, סימן י', אות יא).
שו"ע המקוצר (סימן יא, סע' יז) כתב שאין לומר "קדוש קדוש" של יוצר בלי מניין, אלא יאמר "אומרים קדושת ה'...".
אך "ברוך כבוד ה' ממקומו" יאמר אפילו ביחיד.

אין להפסיק באמצע פסוקי דזמרה כדי לענות לקדושה זו. [יבי"א (שם), מנחת יצחק (ח"ט, סי' ח', ב)].

סעיף ד: אם לענות אמן אחר ברכות שמע

ברכת יוצר וערבית אומר עם השליח צבור בנחת. (כוונתו שלא יאמר בקול גבוה כדי שלא יפריע למי שיוצא בברכת הש"ץ) הגה: וימהר לסיים קודם שיסיים הש"ץ ויענה אמן אחר ש"ץ. (הגהות מיימוני פ"א מהלכות ברכות. רוקח סי' רי"ח) ומיהו אם לא אמרה, רק שמעה מש"ץ, יצא, דברכות אלו הש"ץ מוציא היחיד אף על פי שהוא בקי (והיום אין סומכים על זה למעשה). מיהו אין הש"ץ מוציא היחיד בפחות מ"י (הר"י פ' מי שמתו). ולא יענה אמן אחר סיום הבוחר בעמו ישראל באהבה, משום דהוי הפסק (ועיין לקמן סי' ס"א)

טוב לסיים את הברכה ביחד עם הש"ץ ולא לענות אמן אחריו ובכך להסתלק ממחלוקת הפוסקים. [מ"ב (ס"ק כ"ה) בשם א"ר (סק"ד) (לענין ברכת אהבה רבה בלבד);

ילקו"י (עמוד תפז), כה"ח (ס"ק כ"ו): אף בברכת יוצר ישתדל לסיים עם הש"ץ ולא יענה אמן.

עניית אמן אחר החזן בברכות ק"ש

מנהג ברוב קהילות האשכנזים: שעונים אמן על ברכת יוצר, ובברכת אהבה רבה מסיימים עם הש"ץ. אך אם אירע שסיים לפני הש"ץ, עונה גם על ברכה זו. (פסקי תשובות, ה)

מנהג הספרדים: שאין עונים לעולם אפילו על ברכת יוצר המאורות. (כה"ח (ס"ק כ"ו), ברכ"י (סי' ס"א אות ב)).

ובברכת השכיבנו – לדעת הגר"מ אליהו [בסידור]: אין לענות כשסיים קודם הש"ץ. **ולדעת הילקו"י:** יש לענות אם סיים לפני הש"ץ. (ילקו"י עמוד תסב)

מנהג התימנים: בברכת יוצר - לסיים לפני החזן ולענות אמן. וכן בהשכיבנו עונים אמן. ובברכת אהבת עולם אין עונים אמן.

סעיף ה: אם שליח ציבור טעה בברכת שמע

אם טעה בברכות יוצר בענין שצריך לעמוד אחר תחתיו (כלומר, אם אינו יודע לחזור למקומו), אם טעה מקדושה ואילך (דהיינו, שכבר שענו הקהל "קדוש קדוש קדוש") אין השני צריך להתחיל אלא ממקום שפסק. הגה: דהיינו שמתחיל מקדושה ואילך, ואם טעה קודם קדושה צריך להתחיל בראש (הר"י והרא"ש פרק אין עומדין והגהות מיימוני פ"י מהלכות תפלה וטור). (היום אין דין זה נוהג ובכל אופן ממשיך ממקום שפסק, כיוון שכל אחד מברך לעצמו ואינו סמוך על ברכת הש"ץ)

סימן ס – דין ברכות לקריאת שמע ואם צריכים כוונה

סעיף א: ברכת אהבת עולם

ברכה שנייה: אהבת עולם (הגה: וי"א אהבה רבה, וכן נוהגין בכל אשכנז), ואינה פותחת בברוך, מפני שהיא סמוכה לברכת יוצר אור. ואם היא פוטרת ברכת התורה ע"ל סי' מ"ז. (אדם שמסופק אם ברך ברכות התורה, יכוון לצאת י"ח ברכת התורה בברכת אהבת עולם. וצריך ללמוד מיד אחר התפילה כדי שתחול הברכה על הלימוד. ועי' במ"ב ס"ק י"ג ובבה"ל ד"ה "פוטרת")

סעיף ב: אף שכבר קרא ק"ש בלא ברכה חוזר ומברך ברכות קריאת שמע

קרא ק"ש בלא ברכה יצא י"ח ק"ש וחוזר וקורא הברכות בלא ק"ש. ונ"ל שטוב לחזור ולקרות ק"ש עם הברכות. (כדי לעמוד לתפילה מתוך דברי תורה)

סעיף ג: סדר ברכות אינו מעכב

סדר הברכות אינו מעכב, שאם הקדים שנייה לראשונה יצא ידי חובת ברכות. (ולכתחילה פשוט שאין לשנות הסדר. ובפרט על פי המקובלים, כדי שלא להפך סדר עליית העולמות)

סעיף ד: אם מצוות צריכות כוונה

יש אומרים שאין מצוות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה. (ולכן אם לא כיוון, צריך לחזור ולעשותה. ומ"מ לא יחזור לברך)

איזו כוונה מעכבת במצווה?

המחלוקת בסעיף זה היא: האם צריך לכוון שרוצה לצאת ידי חובת המצווה (כוונה שלפני המצווה, שלא יעשה כמצוות אנשים מלומדה). אמנם לעניין שיעשה את המצווה בכוונת הלב, אין מחלוקת - שלכתחילה וודאי שיש לכוון במצווה, ובדיעבד שלא עשה בכוונת הלב יצא.

כוונה מיוחדת במצוות סוכה, ציצית ותפילין:

לדעת הב"ח (סימן תרכה) ישנן מצוות שצריך להתכוון בהן לטעם של המצווה, ולדעתו אם לא כיוון שמקיים את המצווה לשם הטעם שלה, לא יצא ידי חובה. (וכ"כ בבה"ח, סי' ח, ס"ק ל"ב בשם החס"ל)

מ"ב (תרכה, סק"א), **ילקו"י** (עמוד תקכו בהערה) - לכתחילה יש לכוון לטעם המצווה, אך בדיעבד די אם כיוון לצאת ידי חובת המצווה.

מה צריך לכוון: [סוכה - שציוונו לישב בסוכה וזכר ליציאת מצרים שהושבנו בסוכות. ציצית - שציוונו להתעטף בציצית כדי שנוכחור כל מצוותיו לעשותם. תפילין - שציוונו להניח תפילין כדי שנוכחור ניסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו]

מעשה "מוכיח":

כשמוכח ממעשה המצווה שמתכוון לקיום המצווה, יצא ידי חובה לכו"ע (**מ"ב** בסק"י, בשם החיי אדם, **ילקו"י** - עמוד תקיא).

ולכתחילה ראוי ונכון מאד לכוון בפירוש לשם קיום המצווה. [אך אין צורך לומר בפיו אלא די במחשבה (**ילקו"י**, עמ' תקכ), **ערוך השולחן** (ס"ח)]

אם לא כיוון במצווה דרבנן - האם צריך לחזור ולעשותה?

ילקו"י (עמוד תקטז) - אין צריך לחזור (משום דספק דרבנן לקולא). **וכ"כ בבה"ל** [ד"ה "לצאת"] שבמצווה דרבנן אפשר לסמוך בדיעבד על הרב"ז (בסי' לד, שסובר שא"צ כוונה במצווה דרבנן).

דלא כפר"ח (תפ"ט, ד) שסובר שלא יצא אף בדיעבד וצריך לחזור גם בדרבנן. [וכן נראה דעת **כה"ח** (סק"י)].

כוונה שלילית:

בה"ל, **ילקו"י** (עמ' תקכד), **יחו"ד** (ח"ו, סימן כט) - אם מכוון שלא לצאת ידי חובת המצווה, לא יצא לכולי עלמא.

מי שמברך עם ילדים - האם יוצא ידי חובה כשגם הוא היה חייב באותה ברכה?

ט"ז (תפ"ט, סק"ז) - לא יצא אפילו למ"ד שמצוות אינן צריכות, כי הוא כמי (כאילו) שמכוון בפירוש שלא רוצה לצאת.

בה"ל - מפקפק על דברי הט"ז ולכן כתב שיש לכוון בפירוש שרוצה לצאת בעצמו בברכה שמברך עם ילדיו.

או - שיכוון בפירוש לא לצאת, ואח"כ יחזור לברך עבור עצמו.

ואם לא כיוון אחת משתי הכוונות הנ"ל, אם היה חייב בברכת המזון מן התורה (כלומר שאכל כדי שביעה) יש לחזור ולברך. ובשו"ת חזו"ע (ח"א, סי' כט, עמ' תקסא בהערה) כתב שאפילו כשהיה חייב בברכת המזון מן התורה, לא חוזר לברך. (משום סב"ל)

כשחוזר לעשות מצווה משום שלא כיוון לשם מצווה - האם חוזר לברך?

מ"ב (סק"י, בשם מג"א בסי' תפט, סק"ח) - לא חוזר לברך משום סב"ל. (וכן פשוט משו"ת חזו"ע הנ"ל)

סעיף ה: חובת כוונה בפסוק ראשון

הקורא את שמע ולא כוון לבו (דהיינו שלא כיוון לפירוש המילים) בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל, לא יצא ידי חובתו. והשאר, אם לא כוון לבו אפילו היה קורא בתורה, או מגיה הפרשיות האלו בעונת קריאת שמע, יצא, והוא שכוון לבו בפסוק ראשון.

איזו כוונה מיוחדת צריך לכוון בפסוק ראשון של שמע?

בפסוק ראשון נדרשת כוונת הלב, דהיינו, צריך שישים לב למה שמוציא מפיו. [מ"ב (סק"ז), כה"ח (סק"ק י"ג), מג"א (סק"ד)].

ובילקו"י (עמ' תקלב) כתב שצריך לכוון שמקבל עליו עול מלכות שמים.

עוד כתבו הפוסקים, שגם באמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כוונת הלב מעכבת. ואם אמר בלא כוונה צריך לחזור לתחילת פסוק ראשון. [מ"ב (סי' ס"ג, ס"ק י"ב), כה"ח (סי' ס"א, ס"ק מ"ה), בא"ח (שנה א, פרשת וארא, אות ו)].

ועיין עוד לקמן בסימן ס"ג, סעיף ד'.

סימן סא – דין כמה צריך לדקדק ולכוין בקריאת שמע

סעיף א: לקרוא ק"ש בכונה

יקרא קריאת שמע בכוונה, באימה, ביראה, ברתת וזיע.

יש לקרוא ק"ש במתינות, מילה במילה, ולשים לב למה שמוציא מפיו ולא להחסיר שום אות. ויש לכוין שמקבל עליו עול מלכות שמיים ולהיות מוכן להיהרג על קידוש ה'. (וזה פירוש "בכל נפשך", - אפילו נוטל את נפשך). ועל ידי זה - יקרא באימה וביראה, ברתת וזיע. [כתב כה"ח (אות ז) - "והחי יתן אל לבו לזכור דברים אלו שכתב מרן הקדוש ז"ל תמיד בכל יום שיקרא ק"ש ולא יעבור, כי הרגל נעשה טבע ודברים שהורגל בהם האדם צריך זהירות הרבה כדי לקיימם כתקנם"]

סעיף ב: כל יום כחדשים

אשר אנכי מצוך היום (דברים ו, ו) היינו לומר: בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, ולא כמי שכבר שמע

אותו הרבה פעמים שאינו חביב אצלו (ובכה"ח (אות ח) כתב בשם מהרצ"ו, שמיום שנברא העולם עד לעתיד, אין שום תפילה שתדמה

לחברתה ושכן הוא בק"ש, ולכן באמת הק"ש שקורא עכשיו היא חדשה – לא הייתה כמוה ולא תהיה כמוה לעולם).

סעיף ג: צריך להשלים לרמח תיבות

בקריאת שמע יש רמ"ה תיבות וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם מסיים שליח צבור ה' אלהיכם אמת (ויש אומרים שהש"צ אינו אומר בפעם הראשונה תיבת אמת), וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת. הגה: ובוה כל אדם יוצא הואיל ושומעין מפיו של ש"צ ג' תיבות אלו (ב"י בשם א"ח). ואם היחיד רוצה ג"כ לאמרם עם השליח צבור, אין איסור בדבר (דברי עצמו).

ואם הוא קורא ביחיד יכוין בט"ו ווי"ן שבאמת וציב שעולים צ', והם כנגד ג' שמות ההויה, שכל שם עולה כ"ו וד' אותיותיו הם ל'. הגה: ויש עוד טעם אחר בדבר, דט"ו ווי"ן עולין צ', והקריאה נחשבת א', הרי צ"א כמנין השם בקריאתו ובכתביתו, והוי כאילו אמר ה' אדניי אמת (מהרי"ק שורש מ"ב / ל"א / ואגור). ויש שכתבו דכל הקורא קריאת שמע ביחיד יאמר: אל מלך נאמן שמע וגוי, כי ג' תיבות אלו משלימין המנין של רמ"ח, והוא במקום אמן שיש לענות אחר ברוך הבוחר בעמו ישראל באהבה, וכן נוהגין (האשכנזים). ונראה לי מכל מקום כשקורא עם הצבור לא יאמר אל מלך נאמן, רק יאמר אמן אחר הש"צ כשמסיים הברכה, וכן נוהגין ונכון הוא. (עי' לעיל סי' נט, סעי' ד', במש"כ לענין עניית אמן אחר ברכות שמע).

מי שמתפלל ביחיד, או שלא הספיק לסיים לפני החזן – כיצד משלים לרמ"ח תיבות?

שו"ע, מ"ב (סק"ו) – היחיד לא חוזר לומר ה' אלקיכם אמת, אלא יכוון להשלים לרמ"ח תיבות בט"ו ווי"ן של אמת ויציב. (שט"ו פעמים ו' עולה תשעים בגימטריא, וזה כמנין ג' פעמים שם הויה בצירוף ארבע אותיותיו). [ובערבית יכוון שמילת "אמת" עולה כמנין ג' שמות].

רמ"א – היחיד יאמר לפני פסוק "שמע" אל מלך נאמן ובוה משלים לרמ"ח תיבות. (וכן יש לנהוג גם בק"ש שעל המיטה לדבריו). ויש מהאשכנזים שלא נוהגים לומר אל מלך נאמן אפילו ביחיד, כי חוששים להפסק בין ברכות שמע לק"ש [עי' פסק"ת].

ברכ"י (סק"א), כה"ח (אות טו), הגרע"י (יחוד"ד, ח"ג, סי' ה) – אדם שמתפלל ביחיד, חוזר על תיבות ה' אלוקיכם אמת כדי להשלים לרמ"ח תיבות. וכן יש לנהוג בק"ש שעל המיטה. וכן יש לנהוג אם הש"צ אינו בקי לכוון להוציא את רבים (יחוד"ד, שם. הגר"מ אליהו בסידורו). ואף כשמסופק אם הש"צ יודע לכוון להוציא את הרבים (כה"ח אות יג).

מאמר מרדכי (סק"ב) – אם מתפלל בציבור ובעודו קורא ק"ש סיים הש"צ את קריאתו, יפסיק וישמע מהש"צ ג' תיבות אלו ואחר כך יגמור קריאתו. ועולה לו מה ששמע מהש"צ להשלים לרמ"ח תיבות. וכ"פ הגרע"י (שם) לענין אדם שמתפלל בציבור ולא הספיק לסיים עם החזן. **אמנם ככה"ח (שם) כתב שעפ"י המקובלים אין לנהוג כך, אלא גם ככהאי גוונא יחזור היחיד בעצמו ג' תיבות אלו, כיוון שהתיקון שנעשה ע"י תיבות אלו שייך רק לאחר גמר ק"ש. (ולכן ככלל שיטתו שלא לשנות מסדר התפילה. עי' כה"ח, רלו אות כח). וכ"פ הגר"מ אליהו בסידורו).**

סעיף ד: לקרות פסוק ראשון בקול

נוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם, כדי לעורר הכוונה.
[כתב המ"ב (סימן קפ"ה, סק"ג) שטוב לנהוג לקרוא בקול בכל פעם שמברך, כי הקול מעורר את הכוונה וגם כך יזכור להוסיף בשבת ור"ח וכד' מעין המאורע]

סעיף ה: לשים היד על העיניים

נוהגין ליתן ידיהם (יד ימין. וגם איטר יד מניח יד ימין) על פניהם בקריאת פסוק ראשון, כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכוין.

סעיף ו: אופן האמירה והכוונה ב"אחד"

צריך להאריך בחי"ת של אחד, כדי שימליך הקדוש ברוך הוא בשמים ובארץ, שלזה רומז החטוטרת שבאמצע גג החי"ת. ויארץ בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם. ולא יארץ יותר מכשיעור זה. (צריך להזהר שלא יאמר את הדלי"ת בניקוד צירה [כה"ח אות כו]. ועי' פסק"ת שכתב שיש לכוון מיד כשמסיים לומר תיבת אחד, שתוך כדי דיבור בדיבור דמי).
ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה: מעלה ומטה ולד' רוחות.

מה צריך לכוון במילת אחד?

אל"ף – שהקב"ה יחיד בעולמו.

חי"ת – שהקב"ה יחיד בז' רקיעים ובארץ.

דלי"ת – שהקב"ה מושל בארבע רוחות השמים.

ועיקר האריכות צריכה להיות בדלי"ת (כה"ח אות כו, מ"ב ס"ק י"ח, ומש"כ בשם הגר"א)

סעיף ז: להדגיש הד'

ידגיש בדלי"ת שלא תהא כרי"ש. (אין הכוונה שיקרא אותה עם דגש שהרי היא רפויה, אלא שיבטא אותה באופן ברור)

- כתב בהערת איש מצליח איש מצליח ללמוד לבטא דל"ת רפויה שקרובה למבטא הזי"ן (וכ"מ מהרבה פוסקים).

סעיף ח: לא לחטוף ולא להאריך

לא יחטוף בחי"ת ולא יארץ באל"ף.

סעיף ט: לא לומר פעמיים שמע

אסור לומר שמע ב' פעמים (משום שנראה כאילו מקבל עליו שתי רשויות ח'ו), בין שכופל התיבות שאומר שמע שמע בין שכופל הפסוק ראשון.

אם לא כיוון בפסוק ראשון – האם יכול לחזור ולאמרו שנית?

יכול לחזור בלחש (כיוון שהחשש הוא משום מראית עין). [ב"ח, מ"ב, כה"ח (אות לה)] וכשהוא לבדו, י"א שרשאי לחזור בקול [מ"ב, כה"ח (אות לה), בשם הפמ"ג]

ט"ז – אם ממתין מעט יכול לאמרו [וכ"פ המ"ב (ס"ק כ"ב), כה"ח (סימן סג, אות טוב)].

כתב הבא"ח (ש"א, פ"א וא"א, ו) שיש להמתין כשיעור אמירת פרשה ראשונה. וכתב שיותר טוב שיקרא פרשה ראשונה משימתין בשתיקה.

- כשקורא שמו"ת – כתבו הרבה פוסקים שאין לחוש לכפול פסוק שמע כדרך שכופל כל הפסוקים.
יש אומרים (כה"ח אות לה) שבפעם השניה יאמרנו בלחש. (ובילקו"י, עמ' תקמ בהערה, כתב שמעיקר הדין אפשר להקל בזה).

סעיף י: דין כפילת שמע בק"ש שעל המיטה

כשקורא ק"ש על מטתו מותר לקרות כל הפרשה ולחזור ולקרותה (משום שקורא לשם שמירה ובוה לא מחזי כשתי רשויות). ויש מי שאומר שגם בזה יש ליזהר מלומר פסוק ראשון. (הגה: ב' פעמים) (ולדעה זו רשאי לחזור ולכפול רק את יתר הפרשה בלא פסוק ראשון).

סעיף יא: אף בסליחות אין לכפול פסוק שמע

האומרים באשמורת בסליחות וביום כיפור בתפלת נעילה ב' פעמים פסוק שמע ישראל, יש ללמדם שלא יאמרו.

סעיף יב: ה' הוא האלקים שרי לכפול

ה' הוא האלהים (מלכים א' יח, לט) שאומרים אותו ביום כפור בתפלת נעילה ז' פעמים, מנהג כשר הוא (כיוון שמשבחים לה' שדר למעלה משבעה רגיעים). הגה: י"א שיש ליזהר שלא לענות על שום ברכה ב' פעמים אמן. (ב"י בשם אוהל מועד).

כיצד יעשה אם נודמן לו לענות שני אמנים?

כשעונה על שתי ברכות שונות:

ברכ"י (סי' קכד, אות ה), כה"ח (אות מד), מ"ב (ס"ק כ"ח) – יענה "אמן ואמן" (כיוון שנאמר בפסוק "אמן ואמן" מוכח ששפיר למימר הכי).

כשעונה על אותו עניין:

כשיש הפסק בין הדברים שעונה עליהם, כגון שכמה אנשים אומרים קדיש ואינם מסיימים ביחד – כתב המ"ב (סי' נה, סק"ד), שאם הם מסיימים בהפרש קטן זה מזה, יענה אחר הראשון או אחר, אך אם יש ביניהם הפסק של יותר מכדי דיבור – יענה לכל אחד ואחד.

סעיף יג: בשכמל"ו בחשאי

אחר פסוק ראשון צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, בחשאי. (להיכר שאינו כתוב בתורה, רק יעקב אבינו אמרו) (ובבבן איש חי (שם, יא) כתב שמכל מקום ישמיע לאוניו, והעתיקו בכה"ח (אות מז))

אם לא אמר או לא כיוון ב"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד":

כה"ח (אות מה), לבוש (סי' סג, סע' ה) – אם לא כיוון בשכמל"ו צריך לחזור, כדין פסוק ראשון של שמע.

ב"ח, בה"ל, ילקו"י (עמ' תקמא) – אפילו אם לא אמר כלל בשכמל"ו, יצא בדיעבד. ומ"מ כתב בבה"ל שיאמר במקום שנזכר (וא"צ לחזור מהתחלה). [אמנם אם לא כיוון ונזכר לפני שהתחיל לומר "ואהבת", כתב בבה"ל שיחזור לומר בשכמל"ו בכוונה].

סעיף יד: להפסיק בין קבלת מלכות שמים לשאר מצוות

צריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת, כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לשאר מצוות (כי גם בשכמל"ו הוא חלק מקבלת מלכות שמים). הגה: ויש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לה', ובין אלהינו לה' השני, כדי שיהא נשמע שמע ישראל כי ה' שהוא אלהינו הוא ה' אחד (רוקח). ויש להפסיק מעט בין אחד לברוך, כי עיקר קבול מלכות שמים הוא פסוק ראשון (אבודרהם). (ויש חולקים ואומרים שאין להפסיק בין פסוק ראשון לבשכמל"ו, ששניהם קבלת מלכות שמים [ילקו"י עמוד תקמא])

סעיף טו: להפסיק אחר תיבת היום

צריך להפסיק בין היום על לבבך, ובין היום לאהבה, שלא יהא נראה היום ולא למחר.

סעיף טז: להטעים יפה את העי"ן של "נשבע"

צריך להפסיק בין נשבע לה', כדי להטעים יפה העי"ן שלא תהא נראית כה"א.

סעיף יז: צריך להתזיז זי"ן של "תזכרו", "וזכרתם"

צריך להתזיז זי"ן של תזכרו, דלא לשתמע תשקרו או תשכרו (מלשון שכר), והוי כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס. וכן צריך להתזיז זי"ן של וזכרתם.

סעיף יח: שלא לבלוע אותיות

ידגיש יו"ד של שמע ישראל, שלא תבלע ושלא תראה אל"ף. וכן יו"ד ד"והיו", דלא לשתמע והאו. (וכן יקפיד בכל תיבה ותיבה לקוראה כהלכתה, שע"י תיבות הללו נשלמים כל רמ"ח איבריו, ולכן יזהר מאד שלא להחסיר מאומה)

סעיף יט: לתת רווח בין "וחרה" ל"אף"

צריך ליתן רווח בין וחרה לאף, דלא לשתמע וחרף.

סעיף כ: צריך לתת רווח בין אותיות זהות שסמוכות זו לזו, שלא תבלע שום אות

צריך ליתן רווח בין תיבה שתחילתה כסוף תיבה שלפניה, כגון: בכל לבבך; על לבבכם; בכל לבבכם; עשב בשדך; ואבדתם מהרה; הכנף פתיל; אתכם מארץ. (אך לא יעשה הפסקה במקום שאין הפסקה, אלא העיקר שיוציא במבטא את שתי האותיות. כגון ב"על לבבך", שישתמע שני למדי"ן [מ"ב]).

סעיף כא: לפני כל אל"ף שאחר מ"ם, יש להפסיק מעט כדי לבטא את האל"ף כראוי

צריך בכל אל"ף שאחר מ"ם להפסיק ביניהם, כגון: ולמדתם אותם; וקשרתם אותם; ושמתם את; וראיתם אותם; (וזכרתם את; ועשיתם את), שלא יהא נראה כקורא: מותם מת. (וכן בכל תיבה שמתחילה באל"ף שיש לחוש שהאל"ף לא תישמע - כגון "ועצר את". וכן יש להקפיד בכל מקום שיש חשש שהתיבה לא תצא במבטא כראוי [מ"ב]).

סעיף כב: יש להקפיד לקרוא בדקדוק גם בפסד"ז וכשקורא בתורה ובנביא

אף בפסוקי דזמרה ובתפלה צריך לדקדק בכך. הגה: והוא הדין הקורא בתורה בנביאים ובכתובים יש לזהר (בי"י בשם הרד"ק). (ומה שהזהירו דווקא בק"ש זה מפני שהיא מסורה לכל ויש בה יחוד השם וקבלת עול מלכות שמים). [עי' מ"ב לעיל בסימן נא סק"כ, שכשקורא פסד"ז יוציא מפיו כמנה מעות]

סעיף כג: לדקדק בחזק ורפה ובשווא נח ושווא נע

צריך לדקדק שלא ירפה החזק (ר"ל הדגוש) ולא יחזק הרפה, ולא יניח (את השווא) הנד ולא יניד הנח.

סעיף כד: לקרוא ק"ש בטעמים

צריך לקרות קריאת שמע בטעמים כמו שהם בתורה (ובלבד שהקריאה בטעמים לא תבוא על חשבון כוונה). הגה: אבל לא נהגו כן במדינות אלו (ומ"מ יש להקפיד להפסיק במקום הראוי [אתנח, טרחא] שתהיה הבנה לקריאתו), ומ"מ המדקדקים מחמירים בכך.

סעיף כה: ימשמש בתפילין כשמזכיר אותם וכן יסתכל בציצית

כשיאמר: וקשרתם לאות על ידך ימשמש בתפילין של יד, וכשיאמר: והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש (אך לא ימשש כאשר ימשש העיוור, אלא אחר כוונת הלב הן הדברים, שיזכור התפילין ומה שכתוב בהם וישעבד מוחו ולבו לקב"ה נכה"ח, סח). וכשיאמר: וראיתם אותו ימשמש (ויביט) בב' ציציות שלפניו (ועי"ל סי' כ"ד סעיף ה'). (ומנהג הספרדים והרבה מהאשכנזים לאחוז ד' ציציות כמ"ש בשער הכוונות [עי' כה"ח סי' כד, סק"ח] ומנהג הגר"א [מעשה רב, אות ל"ט] כדברי השו"ע)

סעיף כו: יש נוהגים לקרוא את כל ק"ש בקול רם

יש נוהגים לקרות קריאת שמע בקול רם, ויש נוהגים לקרותו בלחש (ואף הנוהגים כן מ"מ משמיעים לאזניהם כדלהלן סי' סב סע' ג). הגה: ומכל מקום יאמרו פסוק ראשון בקול רם, וכן נוהגין (כל בו). (ומי שנמצא במקום שלא רגילים לקרוא בקול, לא ישנה ממנהגם כדי שלא לבלבל את כוונתם [ילקו"י עמ' תקלה])

סימן סב – מי שלא דקדק בקריאת שמע או לא השמיע לאזנו

סעיף א: אם לא דקדק בקריאת שמע יצא בדיעבד

אע"פ שמצווה לדקדק באותיותיה, קראה ולא דקדק בהן, יצא. (כגון שלא נתן רווח בין הדבקים, אך אם חיסר אותיות לא יצא)

אף על פי שבדיעבד אם קרא שלא בדקדוק יצא, מכל מקום לכתחילה יש להזהר בזה מאד, שהמדקדק בקריאת שמע – מצננין לו גהינם.

סעיף ב: יוצאים ידי חובת ק"ש בכל לשון

יכול לקרותה בכל לשון (דווקא שמבין אותו הלשון), ויזהר מדברי שיבוש שבאותו לשון וידקדק בו כמו בלשון הקודש. (ולמצווה מן המובחר הוא דווקא בלשון הקודש). [ויש אומרים שבימינו אף מצד הדין יש לקוראה דווקא בלשון הקודש, כיוון שיש מילים שאין אנו יודעים לתרגם ללשון אחר בצורה מדוייקת]

כשקורא קריאת שמע בלשון הקודש – יוצא ידי חובה אפילו אם אינו מבין הלשון (פרט לפסוק ראשון שהכוונה בו היא לעכובא).

סעיף ג: לכתחילה צריך להשמיע לאזניו

צריך להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו, ואם לא השמיע לאזנו, יצא ובלבד שיוציא בשפתיו (אך אם לא מוציא בחיתוך שפתיים, לא יוצא ידי חובה על ידי הרהור. ועיין בסעיף הבא).

סעיף ד: במקום אונס יהרהר ק"ש בליבו

אם מחמת חולי או אונס אחר קרא ק"ש בלבו, יצא (י"א שלא ממש יצא ולכן אחר שיעבור האונס יחזור לקרוא ק"ש). הגה: ואף לכתחלה יעשה כן אם הוא במקום שאינו נקי לגמרי ואינו יכול לנקותו משום אונס, יהרהר בלבו. ובלבד שלא יהא מקום מטונף לגמרי דאסור להרהר בדברי תורה במקום הטנופת (ב"י סי' כ"ה).

מי שקרא קריאת שמע בהרהור מחמת שהיה אונס – האם יצא בזה ידי חובה?

פ"ח (סק"ד), מ"ב (סק"ז), ילקו"י (עמ' תקנב) – לא יצא. ולכן, אם עבר האונס ועדיין לא עבר זמן ק"ש, חייב לחזור ולקרואה.

החיד"א (ברכ"ס סי' פ, סק"ב), כה"ח (אות ח) – אם קרא בהרהור מחמת אונס, יצא ידי חובה ואין צריך לחזור. (שבשעה שאונס – הרהור כדיבור דמי כה"ח שם).

מה הדין במי שבירך בהרהור?

לרוב הפוסקים, הרהור לאו כדיבור דמי ולכן אין לברך בהרהור. נחלקו הפוסקים במי שהרהר הברכה, האם יצא בדיעבד:

ברכת ה' (ה"א, פ"ו, ס"ב) – יש לסמוך על מרן השו"ע ורוב הפוסקים שלא יצא ע"י הרהור ולכן יחזור לברך בפיו אפילו בברכות דרבנן.

ביאור הלכה – בברכת המזון (דאורייתא) יחזור. ואף בשאר ברכות החוזר ומברך לא הפסיד. (דלרוב הראשונים הרהור אינו מועיל כלל).

יבי"א (ח"ד, סי' ג, אות יז) – בברכת המזון, אם אכל כדי שביעה חוזר לברך. וכן הדין בברכה קודם אכילה (אף שהיא מדרבנן, משום שלרוב הפוסקים, אם לא יברך יהיה עובר על איסור שנהנה מהעולם הזה בלא ברכה), וכתב שבמקרה זה שבירך בהרהור ברכה ראשונה, יתנחם על מה שהרהר הברכה מתחילה (וטוב שיאמר בשכמל"ו – להורות שמבטל הברכה שהרהר) ואז יברך כדעת רוב הפוסקים. [ואם מה שהרהר היה מחמת אונס – לא יחזור לברך אחר שעבר האונס, אפילו בברכת המזון. (שם, סי' כ)]. אך בברכה אחרונה שאינה ברכת המזון אינו חוזר.

כה"ח (סי' קפה, אות ו) בשם אור החיים הקדוש – בברכת המזון דאורייתא חוזר, ובשאר הברכות לא חוזר דסב"ל.

מי שאנוס ואינו יכול לקרוא ק"ש – האם יכול לצאת ע"י אחר מדין שומע כעונה?

מ"ב (סי' סא, סק"מ), ילקו"י (עמ' תקנב בהערה, בשם אביו הגרע"י) – יוצא מדין שומע כעונה, וזה עדיף מהרהור. [וצריך שיבין את הלשון, ובציבור יוצא אפילו אם אינו מבין את הלשון (מ"ב)]. ומבואר דלדבריהם, אפילו שאינו אנוס – יוצא בזה ידי חובה. (אלא שהגרע"י כתב שיוצא בדיעבד" ופשוט שגם המ"ב מודה שאין לעשות כן לכתחילה).

כה"ח – רק אם אינו בקי, או שאנוס, יוצא בשמיעה ומשליח ציבור דווקא. ואפילו הכי, יאמר בעצמו פסוק ראשון. אך אם אינו יכול לשמוע בציבור, יאמרו לו כל הק"ש מילה במילה ויחזור לומר בעצמו. ובקי שאינו אנוס - לא יסמוך כלל על שמיעה מאחר, אלא יקרא בעצמו.

סעיף ה: צריך שליח ציבור לומר פסוק ראשון בקול כדי שיאמרו כולם יחד

צריך שליח צבור להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד (ויש מקפידים לומר

יחד גם בפסוקי דזמרה [כה"ח, יג]).

סימן סג - לישוב בשעת קריאת שמע, ולא יישן

סעיף א: קורא את שמע מהלך או עומד או שוכב אך לא פרקדן

קורא אותה מהלך או עומד או שוכב או רוכב ע"ג בהמה או יושב, אבל לא פרקדן דהיינו שפניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה, אבל קורא והוא שוכב על צדו (לדעת השו"ע אם מוטה על צידו לגמרי, רשאי לקרוא כך לכתחילה אף שאין לו טרחא לקום ודלא כדברי הרמ"א). הגה: (מאחר שכבר שוכב ואיכא טרחא לעמוד) (הר"י פ' מי שמתו). ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו, או שהיה חולה, נוטה מעט לצדו וקורא.

לקרוא קריאת שמע כשהוא מוטה על צידו:

שו"ע, ילקו"י (עמ' תקנה) – רשאי לקרוא לכתחילה כשהוא שוכב על צידו. [ונכתב בכה"ח (סק"ד) בשם הר' מנוח שלמצווה מן המובחר יש לקרוא בישיבה].

רמ"א – אין לקרוא כשהוא שוכב, אפילו שוכב על צידו, אלא צריך להתיישב. ואם יש לו טרחא לקום, מותר לקרוא כשהוא שוכב על צידו.

בעל בשר / חולה:

די שיטה מעט על צידו ויוכל לקרוא כך, ומ"מ לא יקרא פרקדן. ואם יכול להטות עצמו על צידו (לגמרי) לזמן קצר, יטה ויקרא לכל הפחות פסוק ראשון כשהוא מוטה לגמרי. (מ"ב)

סעיף ב: אין להחמיר לעמוד כבית שמאי

מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרוא מעומד, נקרא עבריין. (ואע"פ שלדברי בית הלל יכול לקרוא מעומד או מיושב, כיוון שמחמיר לעמוד נראה שאינו מחשיב את פירושו למה שכתוב בתורה "ובקומך" [שו"ע הרב, סע"ב]) (ואם עומד כדי לא להירדם מותר [בן איש חי, ש"ר, וארא, אות טו]. ובמ"ב כתב שאף אם רוצה לעמוד כדי לעורר הכוונה – אסור. ואפשר שאינו חולק על הבא"ח [ע"י ילקו"י, עמוד תקנה בהערה]).

לכתחילה יש לקרוא ק"ש בישיבה. (א) כדי שיוכל לכוון כראוי. (ב) על פי הסוד יש לשבת כי ק"ש היא בחינת עולם הבריאה. (כה"ח, ו; בא"ח וארא, טז).

- אם נעמד קודם ק"ש, כגון בברכת אהבת עולם, מותר, דלא נראה שקם משום ק"ש [פסק"ת, ב].

סעיף ג: בפסוק ראשון צריך לעמוד מהליכתו כדי לכוון כראוי

היה מהלך בדרך ורצה לקרות קריאת שמע, צריך לעמוד (מהילוכו) בפסוק ראשון (ואם לא עמד יצא בדיעבד).

נוסע ברכב – האם צריך לעצור בכדי לקרוא קריאת שמע?

בי"ח, שע"ת – אדם הנוהג בקרון אין צריך לעמוד כדי לקרוא ק"ש. (לכאורה ניתן ללמוד מדבריהם שהוא הדין לנוהג ברכב. אמנם פוסקים רבים כתבו שברכב הסכנה רבה, וצריך יותר שימת לב. לכן אף לדבריהם, הנוהג ברכב צריך לעצור את רכבו כדי לקרוא ק"ש [פסק"ת ג]).

ילקו"י (עמ' תקנו), **פסק"ת** (שם) – הנוהג ברכב צריך לעצור את מכוניתו ולחנות בצד הדרך על מנת שיוכל לקרוא ק"ש ביישוב הדעת, אמנם מי שנוסע ברכב ואינו הנהג, יכול לקרוא ק"ש תוך כדי נסיעה. [וכן דעת הכה"ח (ס"ק י"ג)].

עד היכן צריך לעמוד?

מ"ב (ס"ק י"א), **כה"ח** (אות יד), **ילקו"י** (שם בהערה) – צריך לעמוד גם בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ויש מחמירים – שצריך לעמוד עד "על לבבך" [מ"ב (שם), בא"ח (שם)]. (וע"י לעיל בשו"ע סי' נח, סע' ג' שלכא' סותר למה שפסק כאן).

סעיף ד: עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון

עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון, הלכך אם קרא ולא כוון לבו בפסוק ראשון, לא יצא י"ח וחוזר וקורא (ע"י לעיל, סי' סא, סע' ט כיצד יש לנהוג למעשה). ואפי' למ"ד מצות אינן צריכות כוונה, מודה הכא.

כ כתבו הפוסקים שדין בשכמל"ו כדין פסוק ראשון, ואם לא כיוון בו יחזור לקרותו ככוונה. [ויחזור מפסוק שמע (כה"ח טז)]
(ועיין לעיל בסימן סא, סעיף יג, מה שכתבנו לעניין בשכמל"ו).

כ כתב הרשב"א – שצריך שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים בהסכמת הלב. [והביאו הפוסקים דבריו (ב"י, מ"ב ס"ק י"ג), כה"ח (אות כ)]. וטעמו - כיוון שעיקר המצווה הוא קבלת עול מלכות שמים, אין ראוי שיחשוב באמצע בדברים אחרים.

כ אם נזכר באמצע ק"ש שלא כיוון בפסוק ראשון, שצריך לחזור, יחזור על כל פרשה ראשונה – שלא יהיה כקורא למפרע. אמנם, אם כבר קרא פרשה שנייה, א"צ לקרוא שוב פרשה שניה, כיוון שבכה"ג שהפך סדר הפרשיות לא נקרא למפרע, כיוון שכל פרשה בפני עצמה קרא כסדרה (עי' סי' ס"ד סע' א').

סעיף ה: הקורא את שמע מתנמנם

אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש (שבפסוק ראשון כוונת הלב מעכבת), מכאן ואילך אין מצערים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש, שאף על פי שהוא קורא מתנמנם, יצא. (כוונתו שמחמת עייפותו קרא בלא כוונה, אבל וודאי שמדובר שקרא את כולה, אחרת לא יצא) [ואם מחמת שגדרם אינו יודע להיכן הגיע, עי' לקמן סי' ס"ד].
הגה: ודין שתוי ושכור עיין לקמן סי' צ"ט סעיף א'.

סעיף ו: לא ירמוז בעיניו ולא יקרן בשפתיו בעת שקורא את שמע

הקורא קריאת שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרן בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים (ואפילו לדבר מצווה), מפני שנראה כקורא עראי, וכתוב: ודברת במ (דברים ו, ז) ודרשינן: עשה אותם קבע. (וגם בפרשה שניה יש מחמירים אם לא לדבר מצווה [בא"ח, וארא, יג. מ"ב ס"ק י"ח. ילקו"י עמ' תקסו ובהערה (ח) שם. כה"ח אות כח).
[ולהשתיק תינוק שמפריע, כיוון שהוא לצורך ק"ש, מותר אפילו בפרשה ראשונה. אך לא ימשיך בקריאתו בזמן שמשתיק את התינוק. ומ"מ יעשה זאת בלא דיבור אלא ע"י הכאה על השולחן וכד'. וה"ה שמותר לקנח האף באופן שאם לא ימהר לקנח ימאס על עצמו וכל שכן אם אחרים נמאסים מכך [בא"ח, ש"ר, וארא, יג. פסק"ת. מ"ב, סי' קד, סק"א]].

סעיף ז: לא יעשה שום מלאכה בזמן שקורא ק"ש

היה עוסק במלאכה ורצה לקרות ק"ש, יחבטל ממלאכתו עד שיקרא פרשה ראשונה, כדי שלא יהא כקורא עראי. (וגם בברכות ק"ש כתב בכה"ח [אות ל"ב] שאסור לעשות מלאכה וכ"נ מהשו"ע ופוסקים בס' קצ"א. ועי' מ"ב ס"ק י"ט)

סעיף ח: האומנין קורין בראש האילן

האומנין, וכן בעל הבית שהיו עושים מלאכה בראש האילן או בראש שורות הבנין, קורין קריאת שמע במקומם, ואינם צריכים לירד. (ומ"מ צריכים לפסוק ממלאכתם בפרשה ראשונה ובברכות [כה"ח, שם]).

כ אם מחשבתו טרודה משום שחושש ליפול – צריך לירד כדי שיוכל לכוון בקריאתו. (פסק"ת בשם מקו"ה ופשוט)

סעיף ט: הכתף קורא ק"ש כשמשאו על כתיפו

הכתף, אף על פי שמשאו על כתיפו, קורא קריאת שמע (ואפילו נושא משא כבד, רשאי לקרוא כשמשאו על כתיפו).
אבל לא יתחיל בשעה שטוען, ולא בשעה שפורק, מפני שאין לבו מיושב.

סימן סד - דין הטועה בקריאת שמע

סעיף א: קרא ק"ש למפרע לא יצא

קראה למפרע, לא יצא. בד"א, בסדר הפסוקים.
אבל אם הקדים פרשה לחברתה, אף על פי שאינו רשאי, יצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה.
(והוא הדין שאם לא כיוון בפסוק ראשון, או אם דילג איזה פסוק, לא יועיל שיחזור לקרוא רק אותו פסוק, דהוי למפרע. דמה שלא כיוון – כאילו לא קרא [מ"ב, סי' ס"ג, ס"ק י"ד]). [ומ"מ על פי הסוד יש לו לחזור לקרות הכל כסדר (כה"ח, אות ג)]

סעיף ב: אם טעה חוזר לפסוק שטעה בו

קרא פרשה וטעה בה, אם יודע היכן טעה כגון שקרא כולה אלא שדילג פסוק אחד באמצע, חוזר לראש אותו הפסוק וגומר הפרשה (ואף אם דילג רק תיבה אחת, יחזור לתחילת הפסוק [מ"ב סק"ה, כה"ח אות ז. (ועיין שו"ע הרב שכתב שאף על אות אחת שדילג – חוזר לתחילת הפסוק והעתיקו בפסק"ת)]).
ואם אינו יודע היכן טעה, חוזר לראש הפרשה. (אם היה בפרשה ראשונה ואינו זוכר אם אמר פסוק ראשון בכוונה, חוזר אף על פסוק ראשון, ואם זוכר שאמר פסוק ראשון ובשכמל"ו בכוונה – חוזר לואהבת).

סעיף ג: טעה ואינו יודע איזו פרשה קרא

טעה בין פרשה לפרשה, (כלומר) שהוא יודע שסיים פרשה ואינו יודע אם ראשונה אם שנייה, חוזר לפרשה ראשונה (ר"ל, לסיום פרשה ראשונה) ויתחיל: והיה אם שמוע.

סעיף ד: טעה בין "וכתבתם" ל"וכתבתם" חוזר לראשון

היה עומד ב'וכתבתם', ואינו יודע אם ב'וכתבתם' שבפרשה ראשונה אם ב'וכתבתם' שבפרשה שנייה, חוזר ל'וכתבתם' שבראשונה. (אמנם אם מתפלל בציבור ושומע שהציבור ב'וכתבתם' השני, סומך על זה, דמסתמא נמצא באותו מקום).
וה"מ שלא התחיל למען ירבו ימיכם, אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם אין צריך לחזור, דסירכיה נקט ואתא (כלומר שמסתמא קרא כהרגל לשונו ולא החסיר פרשה).

דין מי שהסתפק באמצע קריאתו ואינו יודע עד היכן קרא:

אם מתפלל בציבור - סומך על הציבור ופושט ספיקו לפי המקום שבו נמצאים הציבור (בין לחומרא ובין לקולא). ואפילו אם אמר "למען ירבו ימיכם", לא אמרינן בזה סירכיה נקט ואתא, כיוון שהציבור מוכיח עליו שטעה. (ואם מתפלל בקצב שונה מהציבור אין הוכחה מהציבור (כה"ח אות יב ופשוט)).

אם מתפלל ביחיד - אם אמר "למען ירבו ימיכם" סומך על כך שסירכיה נקט ואתא (וקרא את "למען ירבו" אחר "וכתבתם" השני) ולכן אינו חוזר לפרשה ראשונה אע"פ שמסופק שמא אמר "למען ירבו" אחר "וכתבתם" הראשון. וה"ה שכל תיבה שמצא עצמו בה, סומך על כך שסירכיה נקט ואתא ואינו צריך לחזור. (כמובן, מלבד "וכתבתם" שייתכן שנמצא בפרשה ראשונה ולכן חוזר, כמו שכתוב בשו"ע).

סימן סה - הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור קוראין קריאת שמע או שהפסיק בשעת הקריאה

סעיף א: אם שהה באמצע קריאת שמע אפילו כדי לגמור את כולה יצא בדיעבד

קראה סירוגין, דהיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, יצא אפילו היה ההפסק מחמת אונס.
הגה: ויש אומרים דאם היה אנוס, והפסיק כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. והכי נהוג (דווקא כשהאונס הוא מחמת שהיה אסור לו לקרוא ק"ש, כגון במקום הטינופת, או שצריך לנקביו), ומשערין ענין שהשייה לפי הקורא ולא לפי רוב בני אדם (רשב"א ס"פ היה קורא). וכן הוא לקמן סימן ק"ד. (ואם הפסיק במזיד – דעת המ"ב שחוזר לראש קריאת שמע אפילו שלא שהה כולה)

שהה כדי לגמור את כולה – מתי צריך לחזור לראש?

שו"ע (כאן ובס"י קד), **ילקו"י** (עמ' תקעג וע"י שם בהערה א): החילוק הוא במיקום בתפילה בלבד. ולכן, הפסיק בק"ש לעולם אינו חוזר, הפסיק בעמידה לעולם חוזר. ואין חילוק בסיבת השהיה.

רמ"א: החילוק הוא בסיבת ההפסק בלבד. אם שהה בגלל אונס שאוסר עליו להתפלל, חוזר ואם שהה מסיבה אחרת אינו חוזר. ואין הבדל בין ק"ש לתפילה.

וכתב בבא"ח (וארא, יז) להחמיר בקריאת שמע כרמ"א, שאם שהה לגמור כולה משום אונס חוזר.

[בכה"ח (בס"י קד, אות כח) לענין תפילה, חשש לסב"ל משום החולקים על מרן ולכן הכריע שאף בתפילה, אם שהה בשתיקה - אינו חוזר. ורק אם הפסיק ע"י דיבור – חוזר לראש התפילה].

מ"ב (סק"ה) – אם שהה בקריאת שמע (מחמת אונס² וזכרדי לגמור את כולה), חוזר לתחילת קריאת שמע (בלא ברכותיה). ובתפילה, אם שהה כדי לגמור כולה, אפילו מחמת אונס "לסטים" (דהיינו, בכל אונס) – חוזר לראש (משום שלדעת מרן חוזר אף בלא אונס כלל).

ואם שהה בברכות שמע – אם שהה בין הברכות, לא יחזור כלל אפילו שהה הרבה. ואם הוא באמצע ברכה, ושהה כדי לגמור כל ברכות שמע עם ק"ש מתחילת יוצר אור עד גאל ישראל – חוזר לתחילת אותה ברכה.

ולכתחילה יש להיזהר שלא להפסיק מכל סיבה שהיא – כדי לצאת לכל השיטות.

סעיף ב: הנכנס לבית הכנסת בשעה שהציבור קוראים קריאת שמע קורא עמהם פסוק ראשון

קרא קריאת שמע (וה"ה אם עדיין לא קרא. ויכוון שלא לצאת בזה י"ח ק"ש) ונכנס לבהכ"נ ומצא צבור שקורין ק"ש, צריך לקרות עמהם פסוק ראשון (ובשכמל"ו), שלא יראה כאילו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חבריו (ואפילו אם לא בירך עדיין ברכות התורה, קורא עמהם פסוק ראשון. ובכה"ג לא ימשיך לקרוא אחר פסוק ראשון כיוון שלא בירך ברכות התורה [ע"י סע"ג]).
וה"ה אם הוא בבהכ"נ ואומר דברי תחנונים או פסוקים (יאמר עמהם פסוק ראשון), במקום שרשאי לפסוק. אבל אם הוא עסוק במקום שאינו רשאי לפסוק, כגון מברוך שאמר ואילך, לא יפסיק אלא יאמר התיבות שהוא אומר בשעה שהציבור אומרים פסוק ראשון, בניגון הצבור (וגם יניח ידו על עיניו כקורא את שמע, וכן יעשה גם במקרה שקורא את הפסוק), שיהיה נראה כאילו קורא עמהם (ולדעת המ"ב, אם הוא בפסוקי דזמרה – פוסק וקורא פסוק ראשון עם הציבור).

סעיף ג: נכנס לבית הכנסת בשעת קריאת שמע טוב שיקרא עמהם כל קריאת שמע

קרא ק"ש ונכנס לבהכ"נ, ומצא צבור שקורין ק"ש, טוב שיקרא עמהם כל ק"ש ויקבל שכר כקורא בתורה. הגה: אבל אינו חייב רק בפסוק ראשון, כמו שנתבאר (ב"י). (וכן ראוי לנהוג כשהציבור אומרים עלינו לשבח ו"אשרי").

אם באמצע תפילתו אומרים הציבור עלינו לשבח – כיצד עליו לנהוג? יג מידות, ה מלך.

הגרי"א (ישא יוסף או"ח, ח"ב, סי' לח) – יאמר עם הציבור עלינו לשבח, אע"פ שעומד במקום אחר (כגון שמתפלל בנוסח אשכנז ונמצא במנין ספרדי או להיפך).

אור לציון (שו"ת ח"ב, פ"ז בהערה לח) – ספרדי שמתפלל עם אשכנזים שמקדימים לומר עלינו לשבח יאמר עמהם עלינו לשבח, ויחזור לאמר שוב במקומו הראוי כי כן הסדר על פי האר"י זצ"ל.

משנה הלכות (ח"י, סי' כב) – המתפלל עם הציבור והציבור אומרים עלינו לשבח, אינו צריך לומר עמהם כיוון שאין זה אלא משום דרך ארץ, ובזה שהוא בעצמו עסוק בתפילה, לא שייך משום דרך ארץ.

סימן סו - באיזה מקום יכול להפסיק ובאיזה מקום לא יפסיק

סעיף א: בין הפרקים של ק"ש שואל מפני הכבוד ומשיב לכל אדם ובאמצע שואל מפני היראה

בין הפרקים עי' בסע' ה' מה הוא בין הפרקים, שואל בשלום אדם נכבד דווקא באופן שאם לא ישאל בשלומו, יקפיד עליו, ומשיב שלום לכל אדם.
ובאמצע (הפרק), שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו כגון: אביו או רבו המובהק, דהיינו שעיך תורתו ממנו, או מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס, ומשיב שלום לאדם נכבד ואפילו באמצע הפסוק ואדם השווה לו בחכמה, נחשב כמפני הכבוד ומותר להשיב לו שלום באמצע הפרק,
חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל, אם לא מפני מי שירא שמא יהרגו.
והיום לא נוהגים לפסוק כלל אפילו מפני היראה, מפני שאין דרך להקפיד (ומ"מ יש לו לעמוד מפני אביו או רבו).

סעיף ב: יכול להפסיק בין הפרקים להניח ציצית ותפילין

אם שכח להניח ציצית ותפילין או שלא היה לו, או שלא הגיע זמן הנחתם, יכול להפסיק בין הפרקים להניחם, ויברך עליהם. הגה: וי"א שלא יברך עליהם עד אחר התפילה, והכי נהוג לענין טלית (ב"י). אבל על תפילין מברך כיון שיש בהם חובת הגוף וכן כיון שצריך לקרוא ק"ש עמהם (וכ"פ הכה"ח אות יד, והבא"ח, וארא י"ט שאין לברך על טלית אלא אחר התפילה. ובילקוי' [עמ' תצה] פסק כשו"ע).

אם נזדמנו לו תפילין אחר שהתחיל ברכות שמע:

יניח בין הפרקים בברכה (ואם הוא באמצע הפרק ימתין לבין הפרקים ויניח שם בברכה).

ואם נזדמנו לו באמצע הפרק בקריאת שמע:

לדעת המ"ב (ס"ק ט"ו) יניח מיד (כדי לא לקרוא ק"ש בלא תפילין) ואף יברך אפילו שהוא באמצע הפרק.

ולפי מש"כ המ"ב בס"ק מ"ז, יברך רק ברכה אחת [פסק"ת].

ולדעת כה"ח (אות טו) יניח מיד (כנ"ל), אך לא יברך אז אלא ימתין עד שיגיע לבין הפרקים.

ובילקוי' [עמ' תצה] פסק שימתין מלהניח עד לבין הפרקים (וכפשט השו"ע, שלא חילק בין ק"ש עצמה לברכות).

ולענין טלית: בטלית לכו"ע אין חילוק בין ברכות ק"ש לק"ש עצמה]

מ"ב (ס"ק ט"ז) – ילבש מיד הטלית, אך לא יברך עליה עד אחר התפילה.

כה"ח (אות יד), בא"ח (שם) – ימתין עד בין הפרקים ואז ילבש הטלית בלא ברכה. (ויברך אחר התפילה).

שו"ע, יחו"ד (חלק ו, סי' ד) – ימתין עד בין הפרקים ואז ילבש הטלית בברכה.

ואם מתבייש לשבת כך בלא טלית כתב המ"ב (שם) שיתעטף בברכה בין הפרקים. (וכן דעת הגר"ח קנייבסקי שאם מתבייש מברך. [דעת נוטה א, עמ' רח] והסביר שם בהערה בטעם הדבר, שכיוון שמתבייש, הרי הוא מתעטף מדינא, שגדול כבוד הבריות, ולצורך כזה היו מתירים לו אפילו דיבור, ולכן בזה גם הברכה אינה נחשבת הפסק. אמנם בשבט הלוי [ח"ג, סי' טו סק"ז] כתב שאין לברך אף בכה"ג. ומש"כ המ"ב שמברך, משום שנמשך אחר לשון אבן העזר שהוא מקור דבריו).

← ואם נזדמנו לו טלית ותפילין רק אחר שהתחיל פרשת ציצית, או אחר "גאל ישראל" – עיין לקמן בסעיף ח'.

סעיף ג: מפסיק לענות לקדיש וקדושה וברכו

לקדיש חמישה אמנים ראשונים ו**לקדושה** לפסוקים 'קדוש' ו'ברוך' ו**לברכו** וה"ה ברכו של עליה לתורה, מפסיק אפילו באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל, וכן למודים, אבל לא יאמר אלא תיבת מודים בלבד ר"ל מודים אנתנו לך. הגה: וכן בברכו לא יאמר יתברך וישתבח כו'.
וי"א דאמן שעונין אחר ברכת האל הקדוש ואחר שומע תפלה יש לו דין קדושה ויוכל לענות אותם בק"ש, וכן עיקר (לאשכנזים). ולכל ה"מ פוסקים, מכל שכן באומר תחנונים (כוונתו לאלקי נצור, כמבואר בס"י קכ"ב) (תשובת הרשב"א).

האם רשאי לענות לקדיש וקדושה בין שמע לבשכמל"ו?

כה"ח (אות י"ג), **בא"ח** (וארא כ) – אין לענות אפילו לקדיש ולקדושה בין פסוק שמע לבשכמל"ו (וה"ה שאין לענות לשום דבר באמצע בשכמל"ו לדבריהם). ובביאור הלכה (בסעי' א, ד"ה "שלא") כתב שמשמע מהפוסקים שאסור להפסיק וסיים "וצריך עיון גדול למעשה".

עד היכן עונה בקריאת שמע ל"יהא שמיה רבא" של קדיש?

מ"ב (ס"ק י"ז) – עונה יהא שמיה רבא עד עלמיה. ופשוט שהנוהגים לענות 'ברוך הוא' (כבס"י ג"ו סע"ב בהגה), לא יענו כאן. וכן הוא להדיא בשו"ע הרב (סע' ה').

שו"ע הרב (שם) – עונה יש"ר עד יתברך.

ילקו"י (עמ' תקעז) – באמצע הפרק יענה עד יתברך, ובין הפרקים יענה עד דאמירן בעלמא.

כה"ח (אות יז), **בא"ח** (שמות, ו), **הגר"מ אליהו** (בסידורו) – עונה תמיד עד דאמירן בעלמא.

לענות אמן על ברכות בקריאת שמע וברכותיה:

באמצע הפרק – לא עונה אמן על ברכות. [מלבד אמן על "אתה קדוש" ו"שומע תפילה" שלדעת הרמ"א עונים אפילו באמצע הפרק].

בין הפרקים: **מ"ב** (ס"ק כ"ג) – עונה על אמן של שאר ברכות.

שו"ע הרב (שם) – אין לענות אמן דברכות בקריאת שמע וברכותיה. (מלבד "אתה קדוש" ו"שומע תפילה" וכדברי הרמ"א).

ילקו"י (עמ' תפז), **בא"ח** (שם) **כה"ח** (אות כג) – אין עונים אמן דברכות בקריאת שמע וברכותיה. (אפילו אמן של "האל הקדוש" ו"שומע תפילה" ואפילו בין הפרקים לא יענה). [ואמן על ברכת כהנים כתב בילקו"י (עמ' תעז) שיענה, שכיוון שצריך עשרה חשיב דבר שבקדושה].

דין ברכה על רעמים בק"ש וברכותיה:

ילקו"י (עמ' תצג) – בין הפרקים יברך ברכת הרעם (בשם ומלכות) כיוון שהיא מצווה עוברת. וכן נראה הכרעת **המ"ב** (ס"ק י"ט).

כה"ח (אות טז) – אין להפסיק לברך שום ברכה מלבד ברכה על התפילין, שהן שייכות לק"ש. וכ"פ **החיד"א** (קשר גודל, סי' ט, ט"ו). [ובפסק"ת כתב שהכרעת האחרונים שלא לברך על רעמים, והסומך לברך בין הפרקים ובפרט כשמשער שלא ישמע עוד רעמים אחר התפילה – שכר מצווה עוברת בידו].

< יש לציין שהבא"ח (עקב, ט"ז) כתב שלא נהגו לברך על רעמים וברקים בשם ומלכות ולכן פשוט שלדעתו לא יפסיק.

ברכת אשר יצר:

מ"ב (שם), **כה"ח** (שם) – לא יברך באמצע ק"ש וברכותיה, אלא יטול ידיו בלבד ויברך אשר יצר אחר התפילה. וכתב בכה"ח שאם יעבור חצי שעה עד שיוכל לברך (כגון אדם שמאריך בתפילתו), יטיל מימיו שנית אחר התפילה ויכוון בברכת אשר יצר גם על אשר יצר של לפני תפילתו. (לעניין ברכת אשר יצר אחר זמן ע"י בסימן ד' סק"א במ"ב וביחוד ח"ד סי' ה').

< **כתב הבא"ח** (שמות ו) – שבברכות קצרות אין להפסיק כלל, שאם יפסוק תתערב הברכה. וה"ה אם עומד בפתיחת ברכה או בסופה (כגון שאמר בא"י אמ"ה ולא המשיך עדיין) אין לו לענות שם כי בזה דומה לברכה קצרה. וכ"כ בבה"ל כאן [ד"ה "לקדיש"].

סעיף ד: אדם שקראו לו לעלות לתורה באמצע ק"ש אם ראוי לעלות

כהן או לוי או ישראל שהיה קורא ק"ש וקראוהו לקרות בתורה (ר"ל לעלות לתורה), **יש מי שאומר שמפסיק** כמו שמפסיקים מפני כבוד הבריות **ויש מי שאומר שאינו מפסיק** משום שאין בכך בזיון לתורה שהרי עוסק במצוות ק"ש, והלכה כדבריו וכן נוהגים הספרדים. (והמ"ב כתב שהאחרונים פסקו בזה כדעה הראשונה, שאדם שקראו לו לעלות לתורה, יעלה אפילו באמצע ק"ש) **ועי' לקמן לעניין מעשה.**

מי שקראו לו לעלות לתורה:

מ"ב (ס"ק כ"י) – אם קראוהו בשמו יעלה לתורה, אפילו הוא ישראל, אך לא יקרא בפיו וכל שכן שלא יאמר לחזן לעשות לו מי שברך, ואם החזן שואלו לשמו ראוי לענות מפני הכבוד (כבס"ע א) [ואח"כ ימשיך בק"ש ממקום שפסק]. **ואם יוכל למהר ולסיים עד סוף הפרק ימהר, ואם לא ישתדל להגיע למקום דסליק עניינא.**

ילקו"י (עמ' תעט), **בא"ח** (שם) – אם הוא באמצע ק"ש - לא יעלה לתורה אפילו אם קראו בשמו.

ואם נמצא בברכות – יעלה לתורה [ויקרא בפיו עם החזן בלחש]. וכתב הבא"ח שכשחוזר אח"כ לברכות שמע, יחזור לתחילת הברכה אם אין בה הזכרת ה' (כגון אהבת עולם), ואם הוא בברכה הפותחת בברוך יחזור לתחילת עניין.

< ולכתחילה אין לקרוא לתורה לאדם העומד בק"ש וברכותיה. ואם הוא הכהן היחיד שם, יצא מבית הכנסת כדי שלא להכנס למחלוקת הפוסקים.

◀ אם אין שם בעל קריאה אלא הוא – יעלה ויקרא להם בתורה אפילו באמצע קריאת שמע. (אך אם יוכל בנקל לסיים את הפרק יסיים).

סעיף ה: מה נחשב לבין הפרקים

ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשנייה; בין שניה לשמע; בין שמע לזוהיה אם שמוע; בין והיה אם שמוע לויאמר; אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק אפילו לדבר שמפסיקים עבורו באמצע הפרק, שלא להפסיק בין ה' לאמת, אלא יאמר: אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק כדין באמצע הפרק.

אחר שענה "ברכו" אסור להפסיק בדיבור:

מ"ב (ס"י נד ס"ק י"ג) – דינו כאמצע הפרק. ואין להפסיק אלא לדבר שמותר להפסיק באמצע הפרק.

הגרע"י (יבי"א ח"ב סי' ה) – אסור להפסיק אפילו לצורך מצווה, אמנם מותר לענות אמן דברכות (ובזה יותר קל מבין הפרקים, שהספרדים נוהגים שלא עונים אמן דברכות אפילו בין הפרקים, כדלעיל סע' ג'). [ועי' בילקו"י (עמ' תכ בהערה ז), שאף תפילין לא יניח אז].

◀ אם קורא ק"ש עם תפילין דר"ת (וכן בכל אופן שאינו מתכוון לצאת ידי חובת ק"ש בקריאתו), פוסק לדבר שבקדושה אפילו באמצע פסוק שמע. (ילקו"י (עמ' תקפ), בה"ל בשם רעק"א)

סעיף ו: אם פסק אחר שאמר אמת ממשיך ממקום שפסק ולא צריך לחזור ולומר שוב אמת

אם פסק מפני היראה או הכבוד אחר שאמר אמת, או שסיים קודם החזן וסמך ה' אלהיכם עם אמת וממתין שיתחיל החזן ושיאמר עמו, אינו צריך לחזור ולומר פעם אחרת אמת. וכן הדין בכל מקום שפוסק, שחזור למקום שפסק בו (מ"ב ס"ק ל"א. ועי' לעיל מ"ב ס"ק ב לעניין מי שהפסיק בדיבור)

סעיף ז: אין להפסיק אחר גאל ישראל

אינו אומר אמן אחר גאל ישראל, משום דהוי הפסק וכן נוהגים הספרדים. הגה: וי"א דעונין אמן, וכן נוהגין לענות אחר הש"ץ וכדי לא להכנס לסלע המחלוקת טוב יותר לסיים את הברכה יחד עם החזן, או להתחיל תפילת עמידה מעט לפניו, דבכך אינו עונה אמן לכו"ע (מ"ב) וכן מנהג בני אשכנז כיום. אבל אם התפלל לבד אין עונין אמן, כדלקמן סימן רט"ו (טור).

סעיף ח: אם נזדמנו לו תפילין אחר גאל ישראל מניח בלא ברכה

צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק אפילו בשתיקה לאחר שאמר גאל ישראל, רק אם אירעו אונס שלא הניח תפילין ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח אז, ולא יברך עליהם עד אחר שיתפלל, אבל טלית לא יניח אז. ואם עד שלא אמר גאל ישראל נזדמנו לו טלית ותפילין ואפילו אם רק התחיל פרשת ציצית, מניחם, ולא יברך עליהם עד אחר תפלה. הגה: וי"א שקודם גאל ישראל יברך על התפילין, והכי נהוג וכן נוהגים האשכנזים. וכתב המ"ב (ס"ק מ"ז) שבכה"ג יברך רק ברכה אחת (על תפילין של יד). (מרדכי ותוספות והגהות מיימוני מהלכות קריאת שמע).

◀ אם אין לו תפילין, מוטב שימתין מלהתפלל, אף אם יפסיד עבור זה תפילה בציבור, כדי לשאול תפילין מחברו. ויקרא ק"ש ויתפלל בתפילין ביחיד. [כה"ח (אות לד), מ"ב (סק"מ) בשם המג"א (ס"ק י"ב)]. ובילקו"י (סי' כה, סע' מ) כתב כן דווקא במי שרגיל לכוון היטב בתפילתו. אמנם במקרה שאם ימתין לתפילין יעבור זמן תפילה, לא ימתין ויתפלל בזמן בלא תפילין.

סעיף ט: אין מפסיקים בין גאולה לתפילה אפילו לדבר שבקדושה

אין לענות אפילו קדיש וקדושה בין גאולה לתפילה.
וכיצד עושה, ממתין בשירה חדשה כדי לענות ובדיעבד אם לא המתין שם, כל זמן שלא אמר בא"י, יכול לענות לקדיש וקדושה וברכו ומורים ואח"כ יחזור לתחילת ענין (לדעת המ"ב לכתחילה יחזור לשירה חדשה).

◀ **בשבת** התירו הילקו"י (עמ' תקפח) והמ"ב (סי' קיא, בכה"ל) **לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפילה. ובכה"ח** (אות לח) כתב שעפ"י האר"י ז"ל אין להתיר אף בשבת.

סעיף י: כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא

כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית, ואמת ואמונה ערבית, לא יצא י"ח המצוה כתקנה ויש לו לקרוא אחרי התפילה את הברכה שדילג.
הגה: מי שהוא אנוס ודחוק ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר ק"ש, יקרא ק"ש עד אמת וימתין לומר שאר הברכות (כוונתו לברכה האחרונה של אמת ויציב) עד שיתפלל שאז יאמר ויציב ונכון וכו' ויתפלל, כדי שיסמוך גאולה לתפלה (ע"י בסע' ו' ומ"ב שם ס"ק ל"א). (ב"י בשם רוקח סי' שכ"א). כתבו הפוסקים שמי שאין לו פנאי יקרא רק ק"ש בלא ברכות, ואח"כ כשיבוא להתפלל יקרא שוב עם הברכות ויסמוך גאולה לתפילה.